

8

I houe~

सौचिकः सः जनो भवति यः वस्त्राणि निर्माति कर्तयति तत्पश्चात् सीवति । सीवितानि वस्त्राणि पुनः अलङ्करणैः विभूषयति । किं भवन्तः भवन्तः सूचिकासूत्रं विना वस्त्रसीवनस्य कल्पानां कर्तुं शक्नुवन्ति अथवा कर्तरीं विना कर्तनस्य । वस्तुतः एतत् असंभवं वर्तते । किं भवन्तः जानन्ति यत् वस्त्रसीवनाय बहुविधचरणैः अग्रे गन्तव्यं भवति । परिधाननिर्माणस्य बहुविधचरणानि सन्ति यथा सीवनम्, कर्तनम्, इत्यादयः । अतः वस्त्रसीवनार्थं बहुविध सीवनोपकरणानाम् आवश्यकता भवति । अस्मिन् पाठे वयं सीवनकार्ये समर्थानाम् उपकरणानां विषये तथा सीवनस्य विषये मूलभूतज्ञानं प्राप्स्यामः ।

młs ; kfu

एतत् पाठं पठनान्तरं भवन्तः सक्षमाः भविष्यन्ति :

- हस्तेन सीवनस्य प्रयुक्तोपकरणानां तथा सीवनस्य विशिष्टतां ज्ञातुं शक्नुवन्ति एवं सूचीनिर्मातुं शक्यन्ति ;
- वस्त्राणां सीवनं तथा जीर्णशीर्णवस्त्राणि पुनः सम्यक् कर्तुं शक्यन्ति ;
- वस्त्रस्य एकभागं मापनार्थं सामान्यवस्त्रयोजने कार्यं कर्तुं सक्ष्यन्ति तथा तेषां उपयोगमपि कर्तुं शक्यन्ति ;
- सामान्यसीवनस्य संभावित क्षेत्रस्य प्रशंशां शक्यन्ति ।

8-1 I houL; vFk%

सीवनं कमपि वस्त्रस्य नूतनसंचरना करणे कर्तने सम्यग् रूपप्रदानस्य (फिटिंग) प्रदानस्यैका कलास्ति । एकः सौचिकः स्वोपकरणोपरि निर्भरो भवति । तस्मै एतादृशाणाम् उपकरणानामावश्यकता भवति । तानि उपकरणानि सन्ति – कर्तरी, सीवनयन्त्रं, मापकः, मापिका, सूचीका, अङ्गुलीकवचम्, सूत्रम्, पेटिका, समीकरः, एतेभ्यः तथा कलाकृतिना सौचिकः यथोचितं वस्त्राणि निर्माति तदा वस्त्राकारं सम्यक् करोति । येन ग्राहकेभ्यः सम्यक्तया सीवितानि वस्त्राणि रोचन्ते । तन्तुसन्तानप्रक्रियायां निम्नलिखिताः क्रियाकलापाः अपि सम्मिलिताः सन्ति –

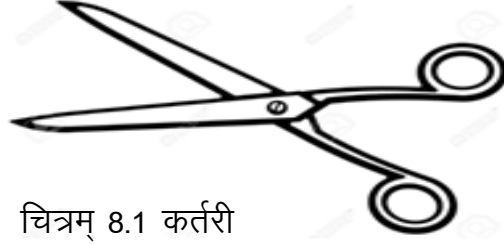
- ग्राहकाणां मापनम् – अनेनैव सुनिश्चितं भवति यत् वस्त्राणि शरीरे पूर्णतया शरीरानुरूपं भविष्यति ।
- एका प्रविधिः अथवा संरचनायाः अनुसारेण वस्त्रकर्तनं मापनं च ।
- सूचीकया तथा सूत्रेण हस्तेन वस्त्रसीवनम् अथवा सीवनयन्त्रेण वस्त्रं सीवति तानि सज्जी कुर्वन्ति ।

सीवनाय अस्यकर्मस्य सामान्यज्ञानं तथा सीचिकया सीवनं कृत्वा वयं लघु वस्त्राणि , पुरातनानि वस्त्राणि , सीवितुं शक्नुमः । भवन्तः स्वयमेव वस्त्रसज्जीकरणं कर्तुं शक्नुवन्ति तथा साधारणं वस्त्रं बहुमूल्यवस्त्रं कर्तुं शक्नुवन्ति ।

8-2 I houdeř.k vko' ; dkfu mi dj .kkfu

प्रत्येकवस्त्राय कानिचन विशिष्टोपकराणां आवश्यकता भवति । आगच्छन्तु तेषां सूचीनिर्माणं कुरुत । हस्तेसीवनकर्मणि प्रयुक्तानां मूलभूतोपरणानां वर्णनं कुर्याम –

- **drjh &** भवतं वस्त्राणि तथा सूत्रं कर्तनार्थं अस्यावश्यक्ता भवति ।

चित्रम् 8.1 कर्तरी

fVli .kh

- **eki di fêdk ½ &** मापनाय अस्यावश्यक्ता भवति ।

चित्रम् 8.2 मापकपट्टिका

- **I phdk% ½ &** सूचीकायाः उपयोगः सुसीवने भवति । एषा विष्टाकारेषु उपलब्धा भवति । सूचीकानां चयनं वस्त्रस्य स्थूलाकारेण भवति । 'श्रेडर' सूचीकायां सरलतया सूत्रप्रवेशने सहायतां करोति ।

चित्रम् 8.3 सूचीकाः

d{k & †

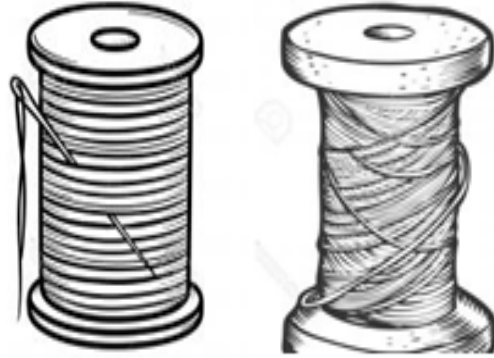
fVli .kh

- $v^3xyhdope- \frac{1}{2}FK\epsilon cy \frac{1}{2}$ & एतं मध्यमायां धार्यते येन वस्त्रात् सूची निष्कासने सूचिका भवतां हस्ते न विध्येत् ।

चित्रम् 8.4 अङ्गुलीकवचम्

- $l \# e \sim \&$ भवन्तः सूत्रं विना सीवनस्य कल्पनामपि न कर्तुं शक्नुवन्ति । सर्वाधिकं कार्पासीयस्य तथा 'पोलिस्टर' सूत्राणां प्रयोगो भवति ।

चित्रम् 8.5 सूत्रम्

- $ekfi dk \&$ अस्य प्रयोगः दण्डवत् मापकरणे भवति ।

चित्रम् 8.6 मापिका

- I ehdj% rFkk tyç{ksi d% & समीकरणस्य सहायतया वस्त्रं अत्यधिकसम्यक्तया सीवितुं शक्यते । जलप्रक्षेपकस्य प्रयोगः वस्त्रमल्पार्द्रं करणार्थं भवति, येन समीकरः वस्त्रं एकं सम्यक् आकारं प्रदातुं शक्यते ।

fVli .kh

चित्र 8.8 सीम रिपर

- I wfu"dkl d% ¼ hefj i j½ & अनया कर्तने सीवनोद्घाटने तथा कुड्मलेषु छिद्रकरणे अस्योपयोगो भवति ।

चित्रम् 8.8 सूत्रनिष्कासकः

- V\$1 x 0ghy* ¼vuj\$[k.k pØe½ vL; ç; kx% वस्त्रे चिन्हकरणे क्रियते । विशेषरूपेण चिक्कणवस्त्रे अस्य सम्यक् चिन्हानि भवन्ति ।

चित्रम् 8.9 ट्रेसिंग व्हील (अनरेखण चक्रम्)

d{k & †

fVli .kh

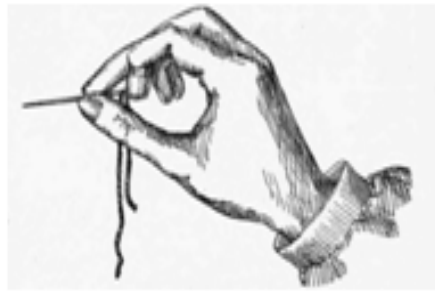
i kBkxr% ç' uk% 8-1

अधः प्रदत्ततालिकायाः अध्ययनं कृत्वा आवश्यकतानुसारं अस्याः रिक्तस्थानं पूर्णयेत् ।

mi dj .kfu	mi ; kxk% mÍŠ ; kfu	fp=e~
कर्तरी		
मापकपट्टिका		
सूत्रनिष्कासकः		
थ्रेडरयन्त्रम् (सूत्रपूरकः)		
अनरेखणचक्रम्		
जलप्रक्षेपकः		

8-3 I fpdk/kkj .kk; I E; x~ ; fä%

1- I fpdk/kkj .kk; I E; x~ ; fä%

चित्रा 8.10 सूचिकाधारणाय सम्यग् युक्ति

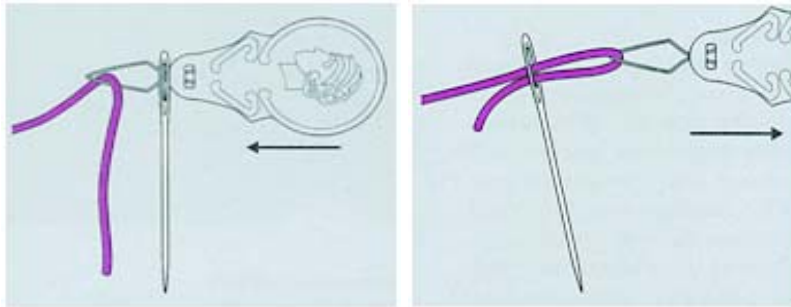
हस्तेन सीवनाय सूचिकाः सर्वविधाकारयुक्ताः तथा प्रकारयुक्ताः भवन्ति । आकारः यावत् दीर्घं भवति तावत् लघु अपि भवति । सूक्ष्मसूचिकायाः प्रयोगः कृशवस्त्राय क्रियते । तथा स्थूला एवं दीर्घसूचिकायाः प्रयोगः स्थूलवस्त्राय क्रियते ।

2- I fipdk; ka I #LFkki uEk~

चित्रम् 8.11 सूचिकायां सूत्रस्थापनम्

सूचिकायां सूत्रस्थापनार्थं एतादृश्यः युक्तयः भवन्ति याभिः सूत्रस्थापनं सरलं भवति । उदाहरणाय सूचिकायाः पृष्ठभागे श्वेतपृष्ठभागं स्थापयेत् । येन सूचिकायाः छिद्रदर्शनं सरलं भवेत् । तीक्ष्णधारयुक्तया कर्तर्या सूत्राणां शीर्षभागान् 45 डीग्रीकोणतः कर्तयेत् । येन सूत्रशीर्षभागः प्रसारितो न भवेत् । जलेन तन्त्रिणा सूत्राग्रभागं दृढं करोतु । यदि तथापि समस्या भवेत् चेत् सूत्रप्रवेशाकारस्य यन्त्रस्य प्रयोगं कर्तुं शक्यते ।

चित्रा 8.12 नीडलश्रेडरयन्त्रस्य सहायतया सूचिकायां सूत्रस्थापनम्

सूचिकां तथा श्रेडरयन्त्रं एकस्मिन् हस्ते धारयेत् । तथा तन्त्रिकायाः लूपाकारभागं सूचिकायाः पार्श्वे आनयेत् तदनन्तरं सूत्रं तन्त्रिकया लूपाकारभागेन श्रेडरयन्त्रे स्थापयेत् । लूपाकारमाध्यमेन सूत्रं कर्षयेत् येन भवतां पार्श्वे किञ्चित् लम्बाकरयुक्तं सूत्रलाङ्गूलं भविष्यति

d{k & †

fVli .kh

3- I wL; vUrs xFUkCU/kukFkã fn' kfunz kfu

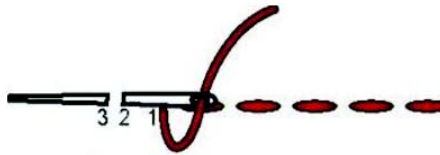

चित्रम् 8.13 सूत्रस्य अन्ते ग्रन्थिबन्धनार्थं दिशानिर्देशानि

1. सूत्रस्य अन्तिमभागस्य शीर्षम् अङ्गुल्याः अग्रभागे स्वाङ्गुष्ठेन सहायतया ग्रहणीयात् ।
2. स्वसूचकाङ्गुलिं परितः सूत्रं न्यूनातिन्यूनं द्विवारं भ्रामयेत् ।
3. अङ्गुष्ठस्य प्रयोगं कुर्वन् सूत्रस्य लूपाकारभागं स्वसूचकाङ्गुल्याः शीर्षं प्रति अधः आनयेत् । एषः भागः शीर्षस्य परितः लिप्लिम्पयिष्यति तथा अनने भवतां सूचकाङ्गुलिं प्रति आगमिष्यन्ति ।
4. शिथिलं ग्रन्थिं सूत्रस्य अन्तिमशीर्षपर्यन्तं भ्रामयेत् तथा सूत्रस्य ग्रन्थिं दृढतया बन्धनस्य प्रयासं करोतु

8-4 gLrsu I houk; I kekl; kfu V³dukfu

1- fucyl houe-(Running stitch)

चित्रम् 8.14 निर्बलसीवनम्

निर्बलसीवनस्य प्रयोगः सर्वाधिकः प्रचलितोऽस्ति तथा तस्य अनेके प्रकाराः सन्ति । एतेषां योजने, सम्यक् करणे, चुन्नटनिर्माणे प्रयोगो भवति । अस्य

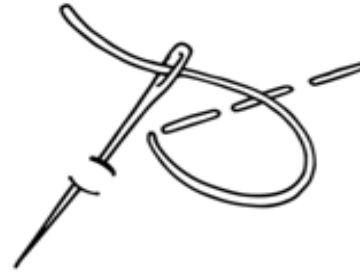

प्रयोगाधारेण भवन्तः सूत्रे ग्रन्थिं कर्तुं शक्नुवन्ति । एकद्वयोः स्थाने विपरीतदिशायां सीवनं कृत्वा तं दृढं कर्तुं शक्नुवन्ति, अनेन दीर्घकालिक 'बेस्टिंग' भवति । भवन्तः सूचिकां वस्त्रस्य अधः विपरीतदिशायां आनयेत् यदि एववारं ग्रन्थि वस्त्रे भवति, तदा दक्षिणतः तथा वामतः भवन्तः सीवितुं शक्नुवन्ति । सूत्रं पुनः विपरीतदिशायाम् आनयेत् तथा भ्रामयेत् ।

2- ^cfLVx*

चित्रम् 8.15 सम बेस्टिंगः

चित्रम् 8.16 विषम बेस्टिंगः

निर्बलसीवनस्य प्रयोगवत् एतादृश्याः प्रविधेः अपि प्रयोगो भवति परन्तु अस्मिन् लम्बवत् सीवनं भवति । (प्रायाः 1/4 इंचपरिमितम् 1/2 इंचपरिमितम्)

3- i"BI houe~ %cd fLVp %of[k; k½

चित्रम् 8.17 पृष्ठसीवनम्

सीवनयन्त्रम् आगमनात् पूर्वं वस्त्रसीवनार्थं बखियायन्त्रस्य प्रयोगं भवति स्म । वामतः दक्षिणे दक्षिणतः वामे एकं लघु सीवनं भवति स्म तदनन्तरं सूचिकां

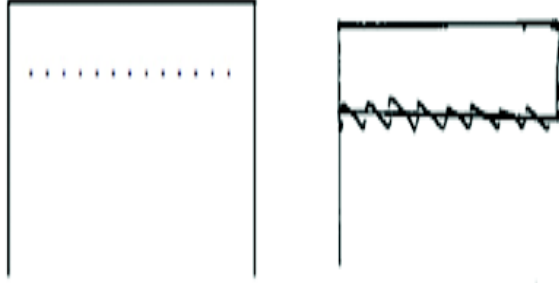
d{k & †

fVli .kh

पूर्वसीवनस्य अन्तिमभागे आनीय । तं स्थानं किञ्चित् भ्राम्यते अनेन अत्र सूत्रम् उपरि आगच्छति पूर्वसीवनस्यान्ते सर्वदा निरन्तरं पूर्ववत् भवति ।

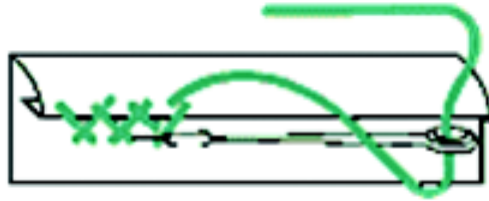
4- g{xax ¼rjk½

चित्रम् 8.18 हैगिंग (तुरा)

सूचिकां वामदक्षिणे भ्रामयन् सूत्रं बध्नातु । वस्त्रस्य एकं लघुभागं स्वीकृत्य तं उपरितः भ्रामयेत् । स्वसीवनं अधिकसूक्ष्मं तथा लघुकरणस्य प्रयासं करोतु । यथा सम्यक् दण्डवत् दृश्यते तथैव । सूत्रं स्वीकरोतु सूचिकां किञ्चित् वामदक्षिणं (प्रायाः 1/4 इंचपरिमितम् 1/2 इंचपरिमितम्) भ्रामयेत् । 'हेम' एकं लघुभागं स्वीकृत्य सूचिकया सह वस्त्राण्यि कदा कदा वामदक्षिणं कुर्यात् । अनेन यावत् हेम सम्पूर्णं न भवेत् तावत् निरन्तरं कुर्यात् ।

5- ^d{pLVp ¼kl fLVp½ I houe~

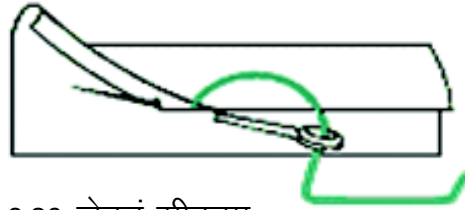
चित्रम् 8.19 कैच स्टिच (क्रास स्टिच) सीवनम्

भवन्तः एतस्य सीवनस्य तस्मिनपि वस्त्रे प्रयोगं कर्तुं शक्यते यस्मिन् 'हेम' अस्य प्रयोगोऽभवत् । येन सः उद्घाटितो भवेत् । वामतः दक्षिणं कार्यं कुर्वन्

‘हेम’ उपरि लघु लघु सीवनं कुर्यात् तथा वस्त्रस्य सीवनं शीथिलं तथा एक सदृशं भवेत् । । विपरीतदिशायां एतानि ‘क्रोस’वत् दृश्यन्ते तथा सम्यग्दिशायां लघु शीवनानि दृश्यन्ते ।

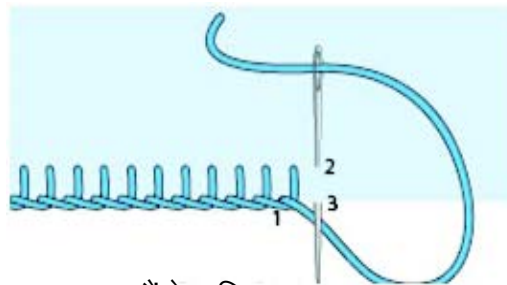
6- fLyifLVp ½yVua I houEk½

चित्रम् 8.20 लेटनं सीवनम्

एते बहु लघ्वः तथा अदृश्याः टङ्काः भवन्ति । यदा एतान् सम्यक् कुर्मः तदा उभयतः सावधानीकरणस्य आवश्यकता भवति, हेमवत् सूचीकां आनीय तेन बिन्दोः सूत्रम् उत्थापयेत्) इंचपरिमितस्य सीवनं कुर्यात् ।

7- ½y½V fLVp* I houe~

चित्रम् 8.21 ब्लैकेट स्टिच

वस्त्रस्य विपरीतभागं प्रति सूत्रस्य बंधनं भवति तदनन्तरं सम्मुखे वामतः दक्षिणतः उपरि अधः प्रायः 1/8 इंचपरिमितम् (कोणे) सूत्रेण सह सूचीकां वस्त्रात् बहिः निष्कासयामः । सूचिकायाः छिद्रस्या पृष्ठे ‘वर्किंगहेड’ संश्लिष्टं

d{k & †

fVli .kh

कुर्मः । सूचिकायाः छिद्रस्य पृष्ठबिन्दौ लपेटनं भवति तथा तस्मात् सूचिकायाः निष्कासनं भवति । वस्त्रस्य शिरसि ग्रन्थि भवति । एषा प्रक्रिया निरंतरं भवति । यावत् सीवनस्य स्थानं पूर्णतया पूरितं न भवेत् तथा अन्तिमे ग्रन्थिं बन्धनं भवति ।

आइलेट फार्म (उपरि पश्यतु) एकवृत्तरूपे कार्यकरोति यस्मिन् अन्ते लपेटितानि शिर्षाणि भवन्ति । अस्मिन् ब्लैकेट स्टिच सीवने टङ्कद्वयेमध्ये प्रायः (इंच परिमिता दूरी भवति ।

i kBkxrk% ç' uk% 8-2

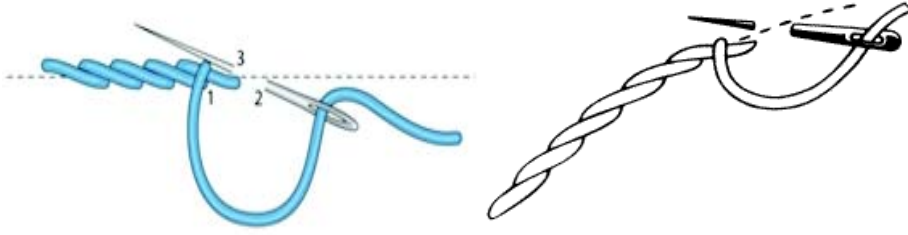
रिक्तस्थानानि पूरयेत्

1. दीर्घाकारस्य संख्या ..... सूचिका ।
2. .... एतस्य उपयोगः योजने, सम्यक् करणे तथा चुन्नटस्थापने भवति ।
3. सीवनयन्त्रस्य प्रयोगपूर्वं सर्वेषां वस्त्राणां सीवनं ..... भवति स्म ।
4. .... बहुसूक्ष्मतमाः तथा प्रायः अदृश्याः टङ्काः भवन्ति ।
5. आइलेट(फार्म) एकस्मिन् वृत्तरूपे ..... अस्य शिरसि लपेटनं भवति ।

8-5 foHkttk. kkRedk% V³dk%

1- LVe fLVp

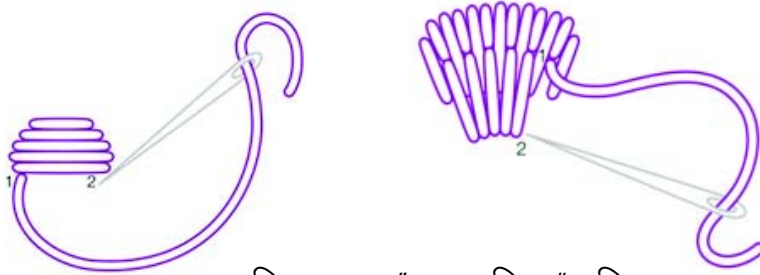
अस्य सीवनाय एतत् नाम अस्मात् अभवत् यत् एतत् भ्रमणयुक्तानां पङ्क्तिनां कृते बहु सम्यक् अस्ति ।

चित्रम् 8.22 "स्टेम स्टिच" इति

अस्या सीवनस्य प्रारम्भः एकस्मात् सम्यक् टङ्कात् क्रियते । तदा सूचिका तथा सूत्रं वस्त्रात् अधः एवं प्रकारेण निष्कासयते येन सः स्वप्रारम्भस्य टङ्कस्य मध्यटङ्कस्य तटे आगच्छेत् ।

2- 'I kvufLVp* I houEk~

चित्रम् 8.23 "साटन स्टिच" इति

यदा भवन्तः पंक्तीः पूरयन्ति अथावा भवन्तः विभूषाकारम् इच्छन्ति तर्हि एते टङ्काः बहूतमम् उभारं प्रददाति तथा एकंदीर्घतमं क्षेत्रं शीघ्रपूरणस्य कार्यमपि कुर्वन्ति ।

सर्वप्रथमं भवन्तः कस्यापि सज्जकरणस्य रेखाचित्रं निर्मातुं यं भवन्तः उदाहरणार्थाय प्रयोगं कर्तुम् इच्छन्ति । तथा सूचिका सूत्रस्य युगपत् टङ्कनिर्माणं कुरुत तथा एकशीर्षम् आकारं संयच्छन् द्वितीयं शीर्षं तं सम्पूर्णं कुर्यात् ।

पुनः सूचिकाम् उपरि आनीय यस्य पूर्वनिर्माणं कृतं तस्य विपरीतं पुर्ववत् निर्माणं कुरुत । अधिकाधिकाः टङ्काः पार्श्वे एव योजयेत् । यादृशी सज्जीकरणस्य आवश्यकता वर्तते ।

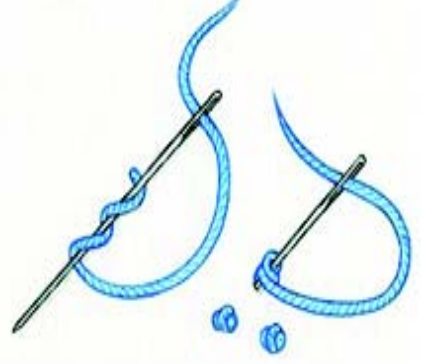
d{k & †

fVli .kh

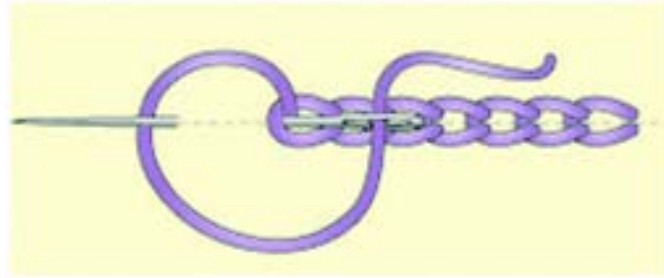
3- Yp u,V Yp x fUFK%

सूचिकां सूत्रं वस्त्रस्योपरि आनयेत् तदनन्तरं सूत्रं सूचिकां परितः बध्नातु । सूत्रस्य शीर्षं धारयेत् तथा सूचिकम् अधः तस्मिन्नेव स्थाने यत्र पूर्वं आनीता तत्रैव आनयेत् । यावत् भवन्तः सूचिकां कर्षन्ति तावत् सूत्रम् अङ्गुल्या ग्रहणीयात्, भवन्तः सूचिकां परितः सूत्रं बद्ध्वा भिन्नं भन्नम् आकारमपि सज्जीकर्तुं शक्नुवन्ति । अतः भवन्तः सूचिकां परितः कुत्रापि एकवारम् अथवा त्रिवारम् सूत्रं बद्धुं शक्नुवन्ति ।

चित्रम् 8.24 "फ्रैंच नॉट" इति

4- pu fLVp J[kyk) I houe~ (Chain Stich)

चित्रम् 8.25 श्रृंखलाबद्धसीवनम्

सर्वप्रथमं वस्त्रात् सूचिकां सूत्रम् उपरि कर्षयेत् । एतदनन्तरं भवन्तः प्रथवारं सूचिकायाः प्रयोगं कृतवान् तत्रस्थानात् सूचिकां अधस्तनं स्थापयेत् । सम्प्रति सूत्रं किञ्चिदप वस्त्रात् न कर्षयेत् तथा एकं लूपाकारनिर्माणं कुर्यात् । तेन लूपमाध्यमेन सूचिकाम् उपरि आनयेत् (अनेन एवं प्रकटं भवति यत् अस्य सर्वविधवस्त्रैः एव कर्षणं भवदस्ति । तथा कर्षयेत् ।

पुनः नूतनां श्रृंखलाबद्धसीवनं निर्माणार्थं सूचिकां तथैव छिद्रे स्थापयेत् यं भवन्तः सीवितवन्तः । अथवा तस्य पार्श्वैव सूचिकां प्रवेशयेत् तथा तां

कर्षयित्वा लूपाकारनिर्माणं कुर्यात् । तदनन्तरं सूत्रं पुनः सम्पूर्णतया कर्षयित्वा लूपाकारात् निष्कासनार्थं धारयेत् तथा कर्षयेत् ।

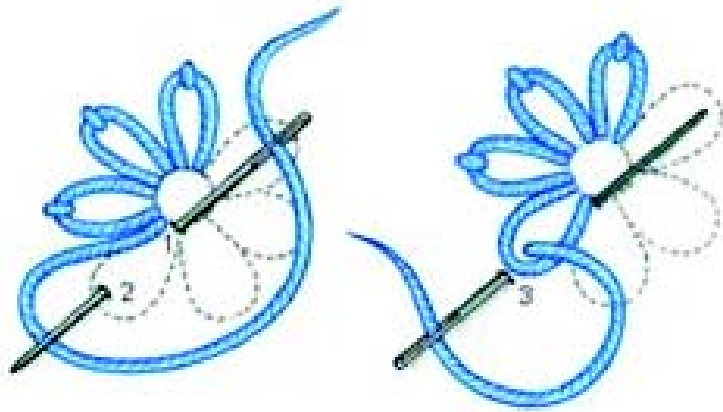
एवमेव श्रृंखलां निरंतरं निर्माणार्थं एतां प्रक्रियां वारं वारम् आवर्तयेत् । यदा भवन्तः अन्तिमशीर्षपर्यन्तं गमिष्यन्ति तदा सुरक्षितकरणार्थं लूपाकारस्योपरि एकं लघु सीवनं कुर्यात् ।

fVli .kh

5- ysth Msth ¼zay dacy½

श्रृंखलायाः एतत् परिवर्तितं रूपं वर्तते तं प्रायः भिन्नश्रृंखला अथवा 'लेजीडेजी' कथ्यते । श्रृंखलाबद्धसीवनवत् सूचिकासूत्रं स्वीकृत्य तथा एकां श्रृंखलां निर्मान्तु तथा वस्त्रात् सूत्रं निष्कासनात् पूर्वं एकलूपाकारं अवश्यमेव निर्मान्तु । सम्प्रति लूपाकारमाध्यमेन सूचिकां उपरि आनयेत् येन सूत्रस्य बन्धनं भवतुं शक्नुयात् तदनन्तरं वस्त्रेण तं सम्पूर्णतया कर्षितं शक्यते । लूपाकारस्योपि शीर्षे एकलघुतमं टङ्कं योजयेत् । तथा अग्रिमलूपाकाराय स्थानं निर्मान्तु तथा एकं 'डेजी' आकारं निर्माणार्थं सीवनं कुर्यात्, एतं भवन्तः स्वच्छया कर्तुं शक्यते ।

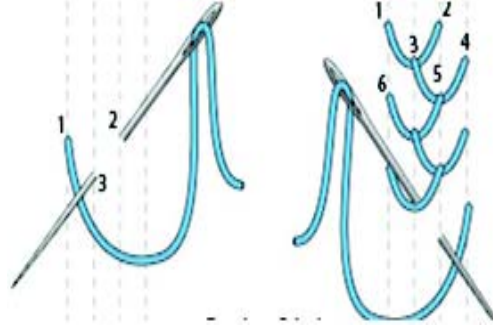
चित्रम् 8.26 लेजी डेजी

d{k & †

fVli .kh

6- Qnj I houe~¼QnjfLVp½

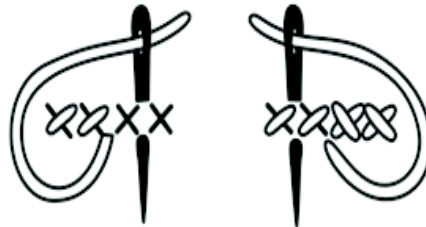
चित्रम् 8.27 फेदर सीवनम्

श्रृंखलास्टिच निर्माणस्य अन्या युक्तिः फेदरस्टिच निर्माणस्यापि वर्तते । पूर्वलूपाकारं दीर्घ करणार्थं द्वितीयवारं प्रयोगकरणं भवति । एषैक विशेषश्रृंखला वर्तते या सम्यक् प्रकारेण कार्यं करोति यदि भवन्तः अधिकं स्थानम् आच्छादितुम् इच्छन्ति ।

वस्त्रात् सूचिकां तथा सूत्रं निष्कास्य कार्यं प्रारम्भं कर्तुं शक्यते ,तथा सम्यक् टङ्कः निर्मातुं शक्यते । सूत्रं पूर्णलम्बाकारं न कुर्मः । एकं लूपाकारं निर्माय तथा तस्मिन् लूपाकारमाध्यमेन सूचिकां उपरि आनयामः ।

अग्रिमं टङ्कं पूर्वतनस्य टङ्कस्य विपरीतदिशायां कुर्वन् अग्रिमटङ्काय स्थानं कुर्यात् । द्वितीयं लूपं निर्मात परन्तु सूत्रं वस्त्रात् पूर्णरूपेण बहिः न कुर्यात् । लूपाकारात् सूचिकां कर्षयेत् तथा विपरीतदिशायामपि एतम् आवर्तयेत् ।

7- Økl fLVp ¼Økl V³d%½

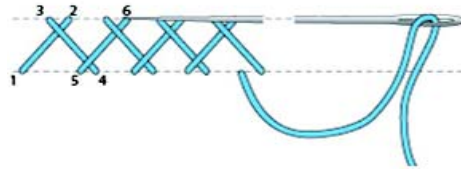
चित्रम् 8.28 क्रासस्टिच (क्रासटङ्कः)

- सूचिकां अधः वामछिद्रात् उपरि आनयेत् ।पुनः एतं दक्षिणतः शीर्षेण एकेन विकर्णटङ्कवत् भ्रामयेत् ।
- सूचिकां पुनः तस्य वर्तमानस्थितौ अधः आनयेत् तथा अग्रिमे छिद्रे तं प्रवेशयेत् । तां पुनः विकर्णछिद्रात् वस्त्रमाध्यमेन दक्षिणतः निष्कासयेत् । पंक्तौ एवं टङ्कनिर्माणं कुर्यात् ।
- एवं टङ्कनिर्माणस्य एतां यात्रां सम्पूर्णं करणार्थं सूचिकां पुनः दक्षिणतः उपरि आनयेत् तथा उपरितः अधः क्रोसाकृतिं कुर्वन् वामछिद्रे प्राविश्य निष्कासयेत् ।

8- ᵍᵍjx cku fLVp* I houe~

चित्रम् 8.29 'हैरिंग बोन स्टिच' सीवनम्~

अस्मिन् सीवने कार्यकरणार्थं काष्ठाङ्कन्या वस्त्रे समानान्तररेखानां निर्माणं कुरुत । वामतः दक्षिणं कुर्वन् सूचिकां अधस्तनं (बिन्दु 1) बिन्दुतः वस्त्रोपरि आनयेत् तथा उपरितः वक्रसीवनं कुर्मः । (बिन्दु 2)

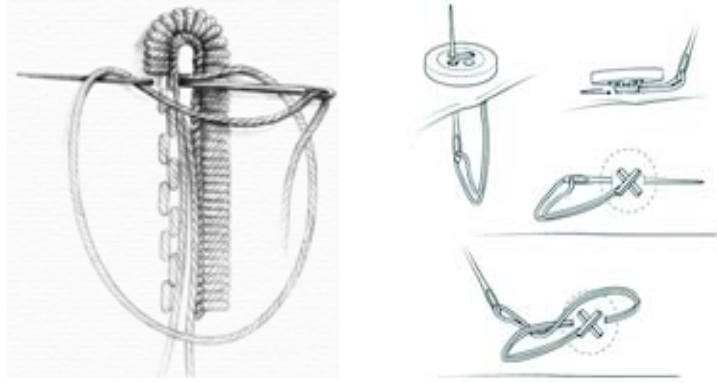
पुनः सूचिकां तस्यामेव दिशायां आरम्भिकछिद्रात् वामतः नीयते । (बिन्दु 3) तथा पुनः दक्षिणतः (बिन्दु 4) अधः वक्रटङ्कान् योजयामः ।

अस्मिन् (बिन्दौ 5) पुनः वामतः आगच्छामः यः एकं नूतनं बिन्दु भवति । (बिन्दु 1) भवन्तः एतं पंक्तेः अन्तिमशीर्षं पर्यन्तं आवर्तयेत ।

8-6 I kekU; eyHkrra I houdkkye~

1- dMeyLFkkufEuekZ kL; rFkk dMey; kstuL; dk; Ek-

चित्रम् 8.30 कुड्मलस्थानम्निर्माणस्य तथा कुड्मलयोजनस्य कार्यम्

dMey ½Vu½ ; kstu~

कुड्मलयोजनस्य समये वार्ताद्वयं ध्यातव्या

- कुड्मलस्य स्थानम्
- कुड्मलस्य प्रविधिः

एकस्मै सपाटकुड्मलाय वस्त्रे एकं क्रासाकारस्य (ग) टङ्कैः सह आरंभं क्रियते यत्र भवन्तः कुड्मलं योजितुम् इच्छन्ति । कुड्मलस्य छिद्रेभ्यः बहुवारं सूचिकाम् उपर्यधः कुर्वन्ति । अन्तिमे सूचिकां सूत्रं उभौ कुड्मलस्य अधः आनयन्ति । सूत्रं दृढं कृत्वा कुड्मलाधाररूपे चतुर्पञ्चवारं दृढबन्धनं भवति । एकद्विवारं अस्मात् सूचिकामपि निष्कासयामः । तदनन्तरं वस्त्रस्य तटे सूचिकां पृष्ठे क्रियते । लूपाकारनिर्माणार्थं टङ्कैः सीवनं कुर्मः तथा एका इतोऽपि ग्रन्थिं योजयते ।

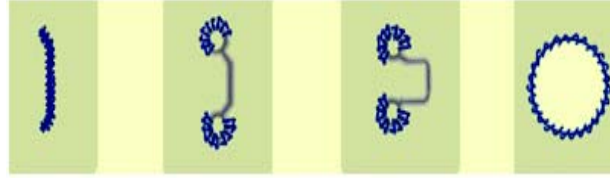
कुड्मलस्थानं बहुलम्बतमं भवितव्यमं येन कुड्मलाः तस्मात् सरलतया छिद्रेभ्यः समस्यां विना इतोऽपि बलं संयोज्य कुड्मलं कुड्मलस्थानम्तः निष्कासयेत् ।

सामान्यता कुड्मलछिद्रस्य लम्बवताकारं कुड्मलव्यासस्य स्थूलाकारे वत् भवितव्या (यदि कुड्मला वृत्ताकारे सन्ति चेत्)

- भवन्तः 'कुड्मलछिद्राणि' कस्मिन् स्थाने निर्माति तस्य निर्णयं स्वयं कुर्यात्, एकया सूचिकया सहायतया तं चिन्हितं कुर्यात् ।
- स्वकुड्मलस्याकारं मापं स्वीकुर्यात् ।
- स्ववस्त्रे एकं लघुतमं कर्तनं कुर्यात् ।
- 'कुड्मलछिद्राणि' परितः एकं उद्घाटितं सीवनं कुर्यात् ।
- द्विगुणसूत्रस्य प्रयोगं कुर्यात् तथा दृढसीवनं योजनार्थं एकं सीवनं द्वितीयेन सीवनेन सह योजयेत् ।

2- gpl~rFkk gplLFkkue~ ; kst uEk~

चित्रम् 8.31 हुक् तथा हुकस्थानम् योजनम्

हुक् योजनाय चरणबद्धानि दिशानिर्देशानि ।

1. हस्तेसीवनीयां सूचिकायां सूत्रं स्थापयेत् तथा सूत्रेषु ग्रन्थिबन्धनं कुर्यात् । द्विगुणित – सूत्रस्य प्रयोगं कुर्यात् वस्त्रं लघ्वाकारं न भवेत् ।
2. हुकतः अन्तिमछिद्रपर्यन्तं सीवनं कुर्यात् । सामान्यतया वस्त्रस्य सूत्रस्यान्ते तथा बहिः लूपाकारस्य निर्माणं कुर्यात् तदनन्तरं सीवनं कुर्यात्, तत्पश्चात् कुड्मलस्थाने 'ब्लैकेट-स्टिच' प्रयोगं कुर्वन् सीवनं कुर्यात् । अत्र एषः परामर्शः प्रदीयते यत् न्यूनातिन्यूनं षड्वारं सूत्रं हुक तथा 'आई' अस्य

d{k & †

fVli .kh

प्रत्येकभागे प्रयोगं कुर्यात् । अस्मात् अधिकं तथा न्यूनं वारं सूत्रस्य प्रयोगः वस्त्रस्य स्थूलतायाः उपरि निर्भरं करोति ।

3. वस्त्रे हुक अस्य ग्रीवां सम्यक्तया सीव्येत् येन 'हुक' वस्त्रे सम्यक् रूपेण युक्तो भवेत्
4. सीवनसमाप्तिपूर्व एकद्वौ टङ्कौ योजनाय सीव्यतु
5. सूत्रे ग्रन्थिबन्धनं कुर्यात् तथा अन्ते सूत्रं बध्नातु ।

हुकस्थानम् (आई) निर्माणार्थं क्रमद्धनिर्देशानि

1. वस्त्रस्य तथा 'गार्मेट'हुकस्थानस्य स्थितिं समतलं कुर्यात् येन वस्त्रं 'आई तथा हुक' सह समतलं भवेत् ।
2. धातोः लूपाकारं वस्त्रे तथैव सीव्येत् यथा भवन्तः हुक एतं योजितवन्तः ।
3. 'लूपाकारं आई' एतं वस्त्रस्याधः लूपाकारतः सीवनं कुर्यात् यदि लूपाकारं वस्त्रतटतः अधिकं न भवेत् ।
4. आइलेट लघुछिद्राणिवत् छिद्रितानि भवन्ति तथा परितः बहूनि भवन्ति ।

FkMckj fuekZ kEk-

1. सीवनस्य सूचिकायां द्विगुणं तथा एकगुणं सूत्रं स्थाप्यते यत् वस्त्रस्य भारोपरि निर्भरं वर्तते ।
2. नेत्रस्थितेः अंतिमस्थानपर्यन्तं सूत्रं गृहणीयात् ।
3. सूचिकां नेत्रस्य वांछितअन्तिमशीर्षतः अधः आनीय एकलूपाकारं निर्मातु ।
4. सूत्रं पट्टीकायां आनीय चतुर्वारं अथवा षड्वारं आवर्तयेत् ।
5. एकवारं अंतिमस्थानतः सूचिकां वस्त्रस्य शीर्षे आनयेत् ।
6. 'थ्रेडलूप' निर्माणं कुर्वन् 'थ्रेडबार' बन्धनातु येन सूत्रं 'ब्लैकेट स्टिच' वत् दृश्यते । 'थ्रेडे-बार' आच्छादनार्थं तथा सुरक्षितकरणार्थं अतः एतां प्रक्रियां पुनः आवर्तयेत ।

7. सम्पूर्ण 'श्रेड बार' स्पष्टकरणान्तरं 'श्रेडलूप' एतस्मात् सूत्राग्रभागं निष्कासने सारल्यं भवति ।

3- LVi dMeya ; kst uEk-

एकं 'स्टैप फास्टर' (यं प्रेस स्टड अपि कथ्यते) इंटरलॉकिंगं अस्य एका एतादृशस्य डिस्कयुगलं वर्तते यः कुड्मलस्य स्थाने अधिकतं प्रयुज्यमाणा भवति । एकस्य वृत्ताकारस्य 'लिप' अधः एकस्मिन् डिस्कमध्ये एकेन सह द्वितीयंशीर्षं योजनं कुरुते । तथापि एतस्योपरि बलप्रयोगकरणार्थं एतं दृढतया धारयन् एकनिश्चितबलस्य प्रयोगः क्रियते । साधारणलूपाकारस्य अथवा ब्लैकेट स्टिच अस्य प्रयोगं कृत्वा 'स्टैप' तटे छिद्रमाध्यमेन सीवनं क्रियते ।

चित्रम् 8.32
स्टैपकुड्मलं योजनम्

8-7 I j{k;k; S I ko/kkurk rFkk ijke'kk%

यदापि भवन्तः सूचिकाभिः सह तथा तिक्ष्णाग्रभागयुक्तैः उपकरणैः सह कार्यं कुर्वन्ति तर्हि—

- सूचिकाः एकस्मिन् निश्चितनिर्धानितस्थाने स्थापयेत् , ताः एवमेव कार्यस्थेन न स्थापयेत्, कदापि सूचिकाः मुखे न स्थापयेत् तथा नैव कदापि स्ववस्त्रेषु योजयेत् ।
- सूचिकायां स्वनेत्रं सर्वदा संस्थापयेत् ।
- यदा भवन्तः समीकरणस्य प्रयोगं कुर्वन्ति तदा सावधानाः भवेयुः ।
- एवं सुनिश्चयेत् यत् नखाः कर्तयिताः तथा हस्तौ प्रक्षालितौ भवितव्यौ ।

d{k & †

fVli .kh

- उपर्युक्ते कर्तने उपकरणानां प्रयोगं कुर्यात् ।
- कर्तर्याः ध्यानपूर्वकं प्रयोगं कुर्यात्

8-8 t{fodk; k% vol jk%

एतं पाठ्यक्रमं सम्पूर्णं करणान्तरं प्रत्येकं वस्त्रनिर्माणोद्योगे जीविकायाः प्राप्तिः भवितुं शक्यते अथावा भवन्तस्य सौचिकस्यापि आपणम् उद्घाट्य जीविकार्जितुं शक्नुवन्ति । तथा गृहतः एव कार्यं कर्तुं शक्नुवन्ति ।

o{Uk; % t{fodk%& कर्तकः/सौचिकः/सज्जीकारकः एतेषु रूपेऽभि भवन्तः जीविकां प्राप्तुं शक्नुवन्ति, कस्मिनपि वस्त्रनिर्माणोद्योग/सौचिकस्य आपणे /सर्वकारीसीवनस्य स्तबके /सार्वजनिकक्षेत्रेषु यथा कारागारे/चिकित्सालयेषु अथवा कस्मिनपि प्रशिक्षणसंस्थाने कार्यरताः भवितुं शक्नुवन्ति ।

Lot{fodk%& भवन्तः स्वकीयां अपि सौचिकापणम् उद्घाटितुं शक्नुवन्ति अथवा वस्त्रोद्योगेभ्यः कार्यभारं स्वीकर्तुं शक्यन्ते ।

i k{Bkxr{k% ç' uk% 8-3

प्रदत्तानां कथनानां समक्षे समक्षे सम्यक् अथवा असम्यक् लिखत

1. हैरिंगबोन टड्काः (सीवनम्) कार्याय अड्कन्या समानान्तरं पड्क्तेः चिन्हीकरणं क्रियते ।
2. कदापि स्वमुखेषु सूचिकां न संस्थापयेत् तान् वस्त्रेषु स्थापयेत् ।
3. 'आइलेट' तटेषु समाप्तियुक्तानि दीर्घतमानि छिद्राणि भवन्ति ।
4. कुड्मलछिद्रम् सर्वदा कुड्मलतः दीर्घतमं भवितव्यम् ।
5. 'थ्रेडबार' निर्माणार्थं एकं अथवा द्वितंतुम् आवर्तयेत ।

हस्तस्य उपकरणानि

- सीवनस्य अर्थः / उपकरणानि
- सामान्यहस्तसीवनस्य कौशलम्
  - 0 सम्यक् तथा सूचिकां धारणम्
  - 0 सूचिकायां सूत्रस्थापनम्
  - 0 नीडलथ्रेडरसहायतया सूचिकायां सूत्रस्थापनम्
- सामान्याः हस्तस्य टङ्काः
  - 0 निर्बलटङ्कः
  - 0 बारस्टिंग-समः तथा विषमः (समानम् तथा असमानम्)
  - 0 बैकस्टिच (बखिया)
  - 0 'तुरपन'(हस्तसीवनम्)
  - 0 ब्लैकेंट स्टिच (टङ्काः)
  - 0 कैच स्टिच (टङ्काः)
- सज्जीकरणात्मकाः टङ्काः
  - 0 स्टेम स्टिच
  - 0 साटिन स्टिच
  - 0 फ्रँच नॉट (फ्रँच ग्रन्थिः)
  - 0 श्रृंखला स्टिच
  - 0 लेजी डेजी स्टिच

d{k & †

fVli .kh

0 फेदर स्टिच

0 क्रास स्टिच

0 हैंरिंगबोन स्टिच

- मूलभूतम् सिलाई कौशलम्

0 कुड्मलयोजनम् तथा कुड्मलस्य छिद्रकरणम् ।

0 हुक तथा हुकस्थानस्य निर्माणम्

0 स्टैपकुड्मलयोजनम्

- सुरक्षायै सावधानता तथा परामर्शः

- जीविकायाः अवसराः

i kBkUr'k% ç' uk%

1. सीवने प्रयुक्तामानानां प्रक्रियाणां सूचिनिर्माणं कुरुत ।

2. निम्नलिखितटङ्केषु प्रयुक्तमानानां प्रविधिनां नामानि लिखत ।

अं) बैकस्टिच

इ) कैपस्टिच

ब) स्लिपस्टिच

3. तेषां पञ्च विभूषणात्मकानां टङ्कानां सूचीनिर्माणं कुरुत यान् भवन्तः शिक्षितवन्तः । प्रत्येकस्य समक्षे लिखतु यत्र भवन्तः एकवेषभूषायाः सुन्दरतायाः प्रयोगं कर्तुं इच्छति ।

4. हुक तथा हुकस्थानस्य विधिनां वर्णनं कुरुत ।

5. यदा भवन्तः सीवनं कुर्वन्ति तदा भवन्तः कानि सुरक्षात्मकानि कार्याणि कुर्वन्ति ?
6. एतं पाठ्यक्रमं करणानन्तरं भवन्तः काः जीविकाः प्राप्तुं शक्नुवन्ति ?

mùkj ekyk

8-1

mi dj .kfu	mi ; ksxk% mĩ\$; kfu	fp=e~
कर्तरी	सूत्रं तथा वस्त्रकर्तनार्थम्	
मापकपट्टिका	मापनार्थम्	
रिपर	कर्तने, सीवने	
सूत्रनिष्कासकः	सीवनार्थम्	
थ्रेडरयन्त्रम् (सूत्रपूरकः)	सूचिकायां सूत्रस्थापनार्थम्	
अनरेखणचक्रम् (ट्रेसिंग)	सज्जायाः प्रतिकृतिकरणार्थम् तथा प्रेषणार्थम्	
जलप्रक्षेपकः (स्प्रेयर)	समीकरणाय वस्त्रम् आर्द्रं करणार्थम्	

8-2

1. लघु
2. चालकः

d{k & †

fVli .kh

3. बैकस्टिच
4. स्लिप रिस्टिच
5. अन्तं प्रति

8-3

1. सम्यक्
2. सम्यक्
3. असम्यक्
4. असम्यक्
5. असम्यक्